

Nr 308.

Av herr **Vennerström**, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om utgivande av billiga folkupplagor av vissa författares skrifter.

I och med de breda folklagens nu försiggående framryckning till delaktighet i och med ansvar för vårt lands ledning och kultur visar sig allt tydligare och ofrånkomligare behovet av, att kulturen i ordets vidaste mening göres allom tillgänglig. Inte minst viktigt är det efter normalarbetsdagens införande, på det denna reform må bli till den nytta som åsyftats och ej blott ge arbetarmassorna en sysslolöshet att genast kastas bort på de mångfaldiga undermåliga och förråande »nöjen», som frodas i den kulturella krisen efter världskriget. Det är trängande nödvändigt, att från statsmakternas sida något effektivt göres för att bekämpa den genomslä andliga spis massorna i våra dagar bjudes och i stället sörja för riklig tillgång till sund och förädlande själslig näring.

Ett i detta sammanhang betydelsefullt område är litteraturens. Det torde väl kunna anses vara en i verklig mening fosterländsk och samhällsbevarande gärning, att allt Sverges folk, vars rekordsiffra i läskunnighet vi äro så stolta över, äntligen får del av sin egen bästa diktning, dess så storartade litteratur genom århundradena. Det är ett stycke sund konservatism att söka behålla känningen med gångna kulturskedens rika litteratur. Sanningenligt måste man erkänna, att den svenska diktens stora namn för de allra flesta av sina nu levande landsmän, ja, för alla utom ett mycket litet fåtal litterärt och över huvud andligt intresserade äro bara namn. Mitt i våra inhemska författares abnorma överflöd på modärn dagslädelitteratur och mitt i översvämningslitteraturens forsande ström av sensationslystnad och raffel står Sverges folk alldeles okunnigt om sin rika klassiska nationallitteratur.

I Sovjetryssland har man förstätt betydelsen av folkets andliga fostran genom sina egna stora författare, och söker man bl. a. — samtidigt man genom tiotusentals skolor håller på att lära sitt av tsarismen försummade folk läsa och skriva — möjliggöra för alla landets medborgare att för en ytterligt billig pänning stifta bekantskap med landets stora klassiker. Redan efter ej fullt ett års regering hade den bekante folkkommissarien för undervisningen Lunatsjarski tillsammans med Rysslands störste diktare Maxim Gorki igångsatt utgivande å folkkommissariatens förlag av Rysslands stora klassiker i billigast tänkbara upplagor. Redan hösten 1918 köpte man exempelvis de första banden av Tjechov i samlad upplaga (23) band för det fenomenalt billiga priset av 1 rubel 50 kopek bandet, enkelt papper visserligen men gott tryck och volymer om 200 sidor. Samtidigt — delvis kanske något senare — utgavs följande författare i priser som regel rubel 1: 50—3, samt enstaka författare något dyrare, men då i regel i betydligt tjockare band:

Tolstoj	15 band a 3:— rubel	Kryloff	4 band a 1:50 rubel
Salotikoff	12 » a 2:50 »	»	1 » a 1:25 »
Turgenjeff	12 » a 2:50 »	Schukoffski	3 » a 4:75 »
Gonsaloff	12 » a 2:— »	Fonvizin	1 » a 1:50 »
Tjechoff	23 » a 1:50 »	Uspanskij	6 » a 2:50 »
Gogol	1 » a 4:50 »	Dostojevskij	12 » a 2:50 »
Nikitin	3 » a 1:50 »	Nekrasoff	1 » a 7:50 »
Koljtsoff	1 » a 1:50 »	Tjernis-	
Gribojedoff	1 » a 1:50 »	jevskij	11 » a 2:— »

Samtliga författares skrifter äro försedda med porträtt och biografi. Under närmaste tiden (vintern 1918—19) skulle utkomma på samma sätt Pusjkin, Lermontoff, Dobroluboff, Mikailovskij m. fl. Vidare bebådas Klutsjefskis Ryska historia i 4 band a 3:50. Och man planerar även folkupplagor av andra länders främste författares verk, däribland ett antal svenska.

Från Norge har man redan tidigare belägg på en från statens sida understödd spridning av god litteratur i de med anslag av stortinget, 20,000 kronor, år 1900 utgivna Snorre Sturlasons Kungasagor, upplaga 70,000 exemplar, 884 sidor, en mängd kartor och andra illustrationer till det billiga priset av kronor 1:90 häftad, skolband 2:50, originalband 3:—.

Medan bolsjevikerna på så aktningsvärt (och även från borgerligt håll ofta respekterat) sätt sörjer för en verklig kulturkamp, en verklig folk-

bildning i stora drag genom massupplagor för gemene man av sitt folks klassiker, är tillståndet i vårt land, i det om sin folkbildning så mycket talande Sverige, allt annat än lysande. En företagen undersökning visar beträffande våra klassiker bl. a. (uppgifterna kunna kanske i enstaka fall vara diskuterbara, men i stort ge de en trogen bild av tillståndet):

Stjernhielm, svenska skaldekonstens fader, har ej på generationer funnits att köpa i svensk bokhandel, endast enstaka urval i samlingar och läseböcker.

Dalin samma förhållande.

Linné enstaka exemplar i folkupplaga, samlad saknas.

Bellman sista hela upplagan 1889 nu slut. Epistlarna och sångerna var för sig i billighetsupplaga.

Thorild finns i valda skrifter billigt men ej i samlad upplaga sedan förra seklets mitt.

Geijer ej på generationer samlad upplaga och få separatarbeten.

Tegnér samlad 1913 i 2 delar à 1 kr. (Svenska Bokförlaget). Slut. Under utgivning i 6 delar à c:a 10:— kr.

Atterbom ej funnits samlad sedan 1860-talet.

Almqvist utgiven c:a 1905 men endast Valda skrifter, 12 delar à 4—5 kr., dock för närvarande ej komplett i handeln.

Blanche sista upplagan för 40 år sedan, nu endast antikvariskt, för dyrt pris. Enstaka romaner i billighetsupplaga.

Runeberg såld i samlade arbeten, enstaka kvar i handeln, dock ingen normalupplaga av Fänrik Stål, endast skolupplaga och en dyr illustrerad.

Sturzen-Becker knappast åtkomlig antikvariskt.

Strandberg under utgivning i 6 band om 5—11 kr.

Wennerberg finns representerad i billighetsupplaga med gluntarne (Gebbers förlag.)

Topelius endast enstaka arbeten i dyr upplaga.

Rydberg alla billighetsupplagor slut, finns ej komplett, nya upplagor de sista åren till de oblygaste pris: Fribytaren på Östersjön häftad, en volym, 12 kronor. Fädernas gudasaga d:o häftad en volym 18 kronor (Bonnier).

Snoilsky finns i fem delar häftad à 3 kr.

Wirsén nästan oåtkomlig i bokhandeln.

Strindberg samlade upplagan 51—52 delar nästan färdig pris 280:— kr. (Bonnier.)

Fröding under utgivande i 10 delar à 4.50 häftad.

Heidenstam billigare upplagor slutsålda, nytryck från 2.75, till 12 kr.
Lagerlöf billighetsupplagor på miserabelt papper kr. 3.50 eljest uppåt 10—12 kr.

Detta ohållbara och för vårt folk förnedrande tillstånd kunde afhjälpas genom ett statligt ingripande i form av anslag eller på annat sätt till utgivande av våra bästa klassikers samlade skrifter i stora billiga folkupplagor. Att förslaget skulle vinna framgång hos publiken är säkert, den bokköpande allmänheten frågar, enligt uppgift i boklådan, ofta efter klassikerna. Man borde i första rummet börja med de viktigaste av de här ovan nämnda och verksamheten kunde sedan utvidgas till de värdefullaste svenska arbetena på historiens, litteraturhistoriens och populärvetenskapens område. Givetvis borde den snarast omfatta även översättningar av utlandets största författare: Göthe, Schiller, Dostojevski, Gorki, Molière, Zola, France, Shakspeare, Dickens m. fl., som nu antingen äro så gott som obefintliga i svenska bokhandeln eller finnas endast till dyra priser.

Svårigheterna i ett företag av här ifrågasatt karaktär få naturligtvis ej förbises. En är det svenska språkets ringa område, varigenom vi på ett beklagligt sätt handikapas. En annan är det motstånd, som säkert kommer att resas mot detta förslag av den privata bokförlagsverksamheten. Denna senare svårighet är naturligtvis den centrala. Som på andra områden kommer man även på det kulturella området i dessa dagar till insikt om att det centrala motståndet mot reformer finnes i den obundet fria privata äganderätten. Men tiden är ju nu också mogen att även på det kulturella området börja hävda samhällets, folkets rätt gent emot den enskilda profiten.

Särskilt är det oresonligt, att våra klassiska författare, de för generationer sedan avlidna stora litterära genierna, skola efter döden exploateras för privat vinning. Deras livsverk borde vara hela samhällets tillhörighet. Det borde vårdas och nyttjas som allas gemensamma kulturarv. Ett folks kulturella naturrikedomar äro lika litet som dess materiella rikedomar till för att exploateras av det privata förvärvsbegäret. Lika litet på det kulturella som på det materiella området får folkets och samhällets rätt sträcka vapen inför privatkapitalistiska intressen.

I fråga om ännu levande författare stöter utgivandet av billiga folkupplagor emot de privata överenskommelserna mellan förlagen och författarna. Så länge de nuvarande privatäganderättslagarne stå fast, får staten inskränka sig till att genom uppmuntran och anslag stimulera företa-

gen att utgiva folkupplagor. I fråga om de avlidna författarna gäller enligt den 1919 antagna lagen om litterär äganderätt, att författares rätt till litterära alster varar intill utgången av trettionde året efter det, under vilket författaren avlidit. Vid författares död övergår hans rätt till dödsbodelägarne. Även utgivandet av folkupplagor av de yngre klassikernas verk, de som avlidit för kortare tid än trettio år sedan, har sålunda ett visst motstånd att övervinna i den nuvarande litterära privatäganderätten. De äldre klassiska författarnes verk äro enligt lagen om litterär äganderätt formellt att betrakta som samhällets och allmänhetens egendom. I fråga om den är det därför lättare för staten att med kraft gripa in i akt och mening att även i anda och sanning göra dem till samhällets och folkets egendom.

Statens medverkan i detta folkliga kulturarbete kan tänkas gå efter tvänne linjer, antingen att staten lämnar anslag till enskilda personer och företag, som äro villiga att ekonomiskt, organisatoriskt och litterärt ansvara för folkupplagornas utgivande, eller ock att staten själv utser dem. I främsta rummet är den första vägen att rekommendera. Men tänkt till sitt logiska slut mynnar den här utvecklade kulturella framtidstanken ut i kravet på ett statens förlag. Och detta krav sluter sig naturligt intill det förut framställda om ett statens tryckeri.

Med hänvisning till ovan anförda synpunkter får jag härmed hemställa,

att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda de ekonomiska och litterära möjligheterna att med det snaraste genom statsmakternas medverkan i form av anslag eller på annat sätt utge billiga folkupplagor av de främsta svenska och till svenska översatta utländska klassiska författares samlade skrifter samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 1 febr. 1920.

Ivar Vennerström.
